

INCENDIUL DE LA PITEȘTI DIN AUGUST 1848

VASILE NOVAC

Pentru o mai bună înțelegere a istoriei Piteștilor anului 1848, a radicalismului care a caracterizat pe orășeni tot timpul revoluției, credem că nu este suficient să ne mărginim la analiza racilelor sociale. Este necesar, deci, să ținem seama și de cauze naturale, referindu-ne în special la calamități, care au avut urmări sociale, mărinz mizeria și inechitatea socială, contribuind astfel direct la creșterea nemulțumirilor poporului.

De aceea, vom prezenta incendiul de la Pitești din noaptea de 18/19 august 1848, bazându-ne pe unele documente inedite aflate la Arhivele statului Pitești și la biserica din satul Băjești, comuna Bălilești, precum și pe informații culese din presă și scrisori ale vremii.

La 23 august 1848, Samuil, administratorul Episcopiei de Argeș, informează Mitropolia, Ministerul Instrucției Publice și Credinței, precum și Episcopia Argeșului (pe „Ierodeiu chivernisitorul celui din București metoh al acestei sfinte episcopii“) că la 18/19 august a izbucnit „un foc prăpăditor în mijlocul orașului Piteștilor, care în trei ceasuri au mistuit tot târgul, trei biserici, câteva mahalale și o mulțime de case între care s-au ars și metohul episcopiei, Consistoria cu cancelaria și cu tot ce s-a aflat într-însul“¹. Violența incendiului, favorizată de un vânt puternic, lipsa unor mijloace eficiente de prevenire și combatere a lui au făcut imposibilă orice intervenție a oamenilor pentru „a da lumii vreun ajutor“.

Această încercare grea prin care a trecut orașul Pitești era precedată — așa cum o înfățișează mitropolitului Neofit, administratorul Samuil, — „cu smerenie și cu lăcrămi nemîngîiate“ — de „potoapele cele primăvăratice“, „mortalitatea vitelor“, de „ivirea stricătoarelor lăcuste“, de „biciul holerei, care încă bîntuie pe aici, și de „o secetă de 3 luni care a uscat pămîntul“².

Un molitvenic editat către sfîrșitul secolului al XVIII-lea sau începutul veacului trecut (lipsește o mare parte din el, inclusiv foaia de titlu — de aceea n-am putut-o data precis) ce se află în biserica din Băjești păstrează două însemnări chirilice care ne completează și ne întăresc informațiile privitoare la două din calamitățile abătute asupra orașului Pitești. Prima se referă la foc : „1848 august 19 — au ars târgul

¹ Arh. St. Fil. Argeș, *fond Episcopia Argeșului*, dos. 74/1848, fila 1.

² Ibidem, fila 1.

Piteștilor“, iar a doua la holera care bîntuia în acel an în întreg ținutul : „1848 mai — Încă s-au început holera“. Documentele inedite la care ne-am referit mai sus, cît și celelalte nu se preocupă de stabilirea cauzei focului. Nici opinia publică, nici guvernul (*Locotenența domnească*) nu s-au interesat de acest lucru, de aceea nici noi nu vom căuta să răspundem la această întrebare, pentru că deocamdată am face-o doar ipotetic.

Ceea ce este important și vrem să subliniem în mod deosebit este sprijinul pe care guvernul, presa revoluționară și opinia publică din întreaga țară l-au dat piteștenilor. Înăbușirea revoluției burghezo-democratice din Țara Românească ca urmare, în primul rînd, a intervenției brutale a trupelor turcești și rusești, a făcut imposibilă organizarea în continuare a strîngerii ajutoarelor pentru orașul ce fusese transformat în cenușă.

La 23 august 1848, ziarul „Popolul Suveran“ anunța : o fatală calamitate au cufundat în doliul ruinelor una din cele mai vechi capitale ale României, Pitești“³.

În continuare ziarul publica scrisoarea lui C. B. Bălcescu (fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu), din 20 august care arăta : „Cea mai mare și importantă parte a cetății Pitești se făcu prada focului în seara de 18 spre 19 ale corentei. Nenorocirea ce lovi pe bunii cetățeni piteșteni îmi impune datoria să le fiu intrajutor cu ceea ce mijloacele mele mă iartă în momentele de acum. Primește, dar, domnule redactor, a deschide în coloanele jurnalului dumitale o subscripție în favorul celor atinși de sus arătata nenorocire, și binevoiește a mă înscrie și pe mine cu suma de 300 lei“⁴.

„Redacția se grăbește a comunica aceasta și cheamă pe fiecare român a contribui ca să ușureze nenorocirea fraților noștri piteșteni“⁵, și publică lista cu alte 29 persoane care au scris, precizînd că P. Teulescu, unul din redactori, se ocupă cu strîngerea banilor. Dăm mai jos lista celor care au scris cu precizarea în paranteză a sumei în lei : C. B. Bălcescu (300), P. Teulescu (200), P. Poenaru (100), C. Roată (32,20), I. Snagoveanu (65), D. A. Orăscu (32), Dimitrie Crețulescu (96), Dimitrie Bolintineanu (96), C. Mateescu (65), Scarlat D. Fălcoianu (32), C. N. Rîmniceanu (23), Radu Goleșcu (32,20), Ion Magheru (32), V. Aricescu (32), (32), Solacolu (65), Aristid Gavala (33), Maior Teologu (64), soldatul Stratinescu (9,92 — salariul pe o lună), N. Daniilopolul (65), I. C. Brătianu (300), Cezar Boliac (300), G. N. Crețeanu (32), N. Andronescu (32,20), G. I. Vernescu (32,20), V. Boerescu (65), Ștefan Lespezeanu (25,20), Mihail Popazolu (23), C. Romănescu (32,20), Paleologu (23) și G. Ioanidi (25,20). Din cei 30 enumerați mai sus numai 5 plățiseră suma, ceilalți se angajaseră abia și urmau s-o plătească îndată ce vor putea procura banii. Doar P. Teulescu, Ion Magheru, Solacolu, N. Andronescu și C. Romănescu au putut achita suma la 23 august 1848“⁶.

La 23 august „Popolul Suveran“ anunța că a mai primit 33 de lei de la „o damă română și 6 lei și 36 parale (3 sfanțihi)“ mica economie a unei copile de 11 ani „ce era destinată“ pentru nenorocirii cetățenii ai orașului Pitești“⁷. De reținut pe lîngă efortul financiar ce-l făceau cele

³ *Popolul Suveran*, anul I București, nr. 21, august 23, 1848, p. 81.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Idem*, nr. 23, august 30, 1848, p. 92.

două anonime și fina lor discreție. O dovadă în plus că era un sprijin sincer ce nu urmărea decât ajutorarea celor loviți de incendiu.

La apelul lansat de „Popolul Suveran“ răspund și ofițerii Regimentului I în frunte cu colonelul Pleșoianu, care trimite 1 168 lei și 20 parale după cum urmează : „colonelul Nic. Pleșoianu (150), maior Grigore Marghiloman (100), maior Boteanu (31,20), căpitanii : Scarlat Lăzăreanu, Gheorghe Zalic și Constantin Lahovari câte 63 lei, locotenenții : Al Cuțarida, I. Munteanu I-iu, Petrache Moscu, P. Caramzolu, Al. Hristofi, Al. Pojoreanu, E. Sămășeanu și Al. Gărdescu 3 câte 40 lei și sublocotenenții : D. Topliceanu, C. Mateescu, Iliodor Munteanu, Iliodor Brătianu, Inacu Pitaru, Ene C. Racoviță, C. Zătreanu, C. Andreescu câte 31 lei și 21 parale, iar State doctor Vilag 63 lei“⁸.

În 11 septembrie când se primesc acești bani, pe adresa redacției sosiseră numai 1996 lei și 36 parale după cum urmează :

lei	parale
1 168	20 de la ofițerii Regim. I
545	16 strînși pînă la 30 august
100	— de la D. I. Poenaru
25	20 de la I. Branovici
157	36 de la Radu Roseti

De aceea redacția ziarului invită la această dată pe cei ce au subscris „în lista ce am publicat cu nr. 21 (la 23 august 1848 — n.n.), să binevoiască a trimite la redacție banii ce au făgăduit, ca să poată și redacția face cu dinșii întrebuințarea pentru care au făcut apel la generozitatea cetățenilor români“⁹.

Mai mulți funcționari ai Ministerului de Finanțe al Țării Românești cer, la : 8 septembrie 1848 ministerului, ca cei 100 de galbeni pe care Costachie Belu i-a lăsat în Casa Satului după vânzarea unor familii de țigani, la dispoziția „amploiaților a-i întrebuința cum vor cunoaște mai folositor“ — „să dea în ajutorul celor nenorociți din focul întîmplat la orașul Pitești“¹⁰.

Locotenența domnească a trimis pe unul din membrii ei la Pitești — I. Eliade Rădulescu „pentru mîngîierea nenorociților arși de foc“, cum scria generalul Magheru, colonelului Pleșoianu la 25 august 1848¹¹, după ce Eliade trecuse prin Pitești și apoi pe la Rîureni (Vilcea). La 29 august Locotenența domnească dă un decret ce avea menirea să ajute pe piteșteni la reconstruirea orașului, care cuprindea :

— Numirea unui arhitect pentru ca locuitorii să reconstruiască casele după un plan regulat.

— Tot materialul de construcție să se vîndă la prețurile de dinaintea incendiului pentru a nu se „profita de nenorocirea aproapei“¹².

— Plata tuturor meșterilor constructori și a salahorilor va fi, din aceleași motive, ca cea dinainte de la 18 august.

— Întocmirea unei liste a incendiaților lipsiți de toate mijloacele, care vor putea să-și procure lemnăria necesară reconstruirii caselor din pădurile din apropiere — proprietate a mănăstirilor Cotmeana și Valea.

⁸ Idem, nr. 26, septembrie 19, 1848, p. 104.

⁹ Ibidem.

¹⁰ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul IV, București, 1903, p. 265.

¹¹ Idem, Tomul III, p. 681.

¹² Ibidem, p. 738.

— Banii rămași din subscripția pentru incendiații din Bucureștii anului 1847, în sumă de 500 de galbeni, vor fi dați pentru ajutorarea piteștenilor.

— Biserica va face o subscripție, după cum urmează: Mitropolia — 500 de galbeni, Episcopia Râmnicului — 300, a Buzăului — 200, a Argeșului — 150, „mănăstirile de întâiul clas — 30 galbeni, cele de al doilea clas 20 galbeni, cele de al treilea clas câte 10 galbeni“¹³.

— Toți funcționarii care au salariu mai mare de 150 de lei pe lună vor da a 10-a parte din el pe două luni. Se vor deschide liste de subscripții în toate orașele și județele țării.

— Numirea unui comitet „de bărbați integri“ pentru împărțirea ajutoarelor „potrivit cu pierderea, numai la cei ce au pierdut starea mai mult de jumătate“¹⁴.

— Publicarea numelor celor care au dat ajutoare, sumelor precum și a felului cum au fost împărțite la „fiecare incendiat“¹⁵.

În conformitate cu decretul nr. 492 al Locotenenței domnești, la 8 septembrie 1848 *Ministerul de război dă ordinul de zi pe oștire* cu nr. 50 pentru „a se strînge a zecea parte din leafă de la d.d. ofițeri și doctori“ pe două luni adică septembrie și octombrie“¹⁶, pentru ajutorarea incendiaților din Pitești și să-i trimită banii „odată pe toți la ștabul oștirii spre a se îndrepta după cuviință“¹⁷.

Așa cum am mai spus, înăbușirea revoluției a sistat operațiile de ajutorare a piteștenilor. Lipsa documentelor privind revoluția de la 1848 în județul Argeș ne pune în imposibilitatea de a urmări refacerea orașului. Studiarea arhivelor locale din alte județe ar putea aduce date noi privitoare la felul cum a răspuns populația acestora la apelul Locotenenței domnești.

Redăm în anexe în întregime documentele inedite de la Arhivele Statului Filiala Pitești, referitoare la incendiul din noaptea de 18/19 august 1848.

Anexa 1

Arhivele Statului, Filiala Argeș, Fond Episcopia Argeșului, Dosar nr. 74/1848.
Foaie de titlu.

„Anul 1848, August 23.

Della nr. 88.

Pentru focul ce s-au întîmplat în orașul Piteștilor la 18 ale acesteia noaptea spre 19“.

Fila 1

„Ciornă“

Della nr. 88, Leat 848.

Cu smerenie și cu lacrimi nemîngiate, înștiințez prea sfinției voastre că după potoapele cele primăvăratoce, după mortalitatea vitelor, după ivirea stricătoarelor lăcuste, după biciul holerei, care încă bate pe aici și după o secetă de trei luni, care au uscat pămîntul, alaltăieri noapte la optisprezece ale acesteia spre nouă-

¹³ Ibidem, p. 738—739.

¹⁴ Ibidem, p. 739.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, Tomul IV, p. 257.

¹⁷ Ibidem.

sprezece, au izbucnit și un foc prăpăditor în mijlocul orașului Piteștilor care în trei ceasuri au mistuit tot târgul, trei biserici, câteva mahalale, și mulțime de case între care s-au ars și metohul Episcopiei, Consistoria cu Canțelaria și cu tot ce s-au aflat într-nsul.

Mină omenească era peste puțință de a da lumii vre-un ajutor din pricina vântului. El au încetat de sineși numai atunci când cel ce l-au trimis asupra-le pentru faptele noastre ca asupra Sodomogomorenilor au binevoit să-i poruncească a se potoli.

„Samuil.

Anul 1848, August 23, nr. 431“.

Filele 2—3 libere.

Aneza 2

Fila 4 :

„Cinst. Ministriu al Instrucției publice și al Credinței.

Cu cinste dau în cunoștința C. Ministriu că focul ce au izbucnit în mijlocul orașului Piteștilor la 18 ale acesteia noaptea spre 19 dinpreună cu trei biserici, câteva mahalale, tot târgul și mulțimea caselor ce au mistuit în trei ceasuri au ars și metohul episcopiei Consistoria cu Canțelaria și cu tot ce s-au aflat într-nsul. Pentru care aceasta am supus și la cunoștința prea sfinției sale părintele Mitropolitul, prin cel cu nr. 431 spre știință.

Administratorul Sfintei Episcopii Argeș, Samuil.

1848 August 23 nr. 432“

Aneza 3

Fila 5 :

„Cîrmuirea Sfintei Episcopii Argeșului.

Prea curiosul protosinghel chir Ierodin chivernisitorul celui din București metoh al aceștii sf. episcopii.

Spre știință prea curioșiei tale și se face printr-aceasta cunoscut că focul ce au izbucnit în mijlocul orașului Piteștilor la 18 ale acesteia noaptea spre 19 din preună cu trei biserici, câteva mahalale, tot târgul și mulțimea caselor ce-au mistuit în trei ceasuri au ars și metohul Episcopiei, Consistoria cu Canțelaria și cu toate ce s-au aflat într-nsul. Samuil.

Anul 1848, August 23, Nr. 433“

L'INCENDIE À PITEȘTI EN AÔUT 1848

R é s u m é

L'auteur présente sur la base de quelques documents inédits, ainsi que des informations de la presse révolutionnaire du temps, l'incendie de Pitești de la nuit de 18/19 août qui a détruit dans sa totalité le bourg, quelques faubourges trois églises etc.

L'auteur montre la hâte avec qui Lieutenant Princère, la direction de la révolution, les employés, et un grand nombre de gens du pays, avaient manifesté pour venir à l'aide des sinistrés de Pitești et pourqu'ils reconstruisent leur ville.

L'échec de la révolution et du l'intervention brutale des armées ottomanes et tzaristes a déterminé la cesse de l'aide aux habitants de Pitești.

Muzeul Golești

Primit în redacție la 20 iunie 1977